Boekbespreking

J.G. de Bruijn. *Inventaris van de Prijsvragen uitgeschreven door de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen 1753 - 1917*. Haarlem, Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen; Groningen, H.D. Tjeenk Willink B.V., 1977. VII, 549, 25 platen. Prijs *f* 80,-.

Op 21 mei j.l. bestond het oudste wetenschappelijke genootschap van Nederland, de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen in Haarlem, 225 jaar. Het genootschap, dat bij haar oprichting in 1752 het gehele gebied der wetenschappen wilde omvatten, heeft bij gelegenheid van haar 45e lustrum een boek uitgegeven dat de 1206 prijsvragen die door de Maatschappij in de periode 1753 - 1917 werden uitgeschreven tot onderwerp heeft. De Hollandsche Maatschappij besteedde reeds eerder aandacht aan de prijsvragen: Bierens de Haan (1952), in zijn geschiedenis van de Maatschappij, besprak het belang van de prijsvragen, terwijl diverse auteurs in deel III van *Martinus van Marum, life and work* (1971) een beeld schetsten van de medische, geologische en natuurwetenschappelijke onderwerpen van de vragen in de tijd van het secretariaat van Van Marum (1794 - 1837). In de opgegeven vragen en in de verkregen antwoorden weerspiegelt zich de stand van de wetenschap op de tijdstippen van uitschrijving en beantwoording. Daar het merendeel van de prijsvragen (1055 vragen) tussen 1800 en 1900 werd uitgeschreven, geeft het nu verschenen boek een interessant beeld van de ontwikkeling van de wetenschappelijke kennis in Nederland in de vorige eeuw.

De *Inventaris van de prijsvragen* bevat een volledige lijst van de vragen, die letterlijk uit de gedrukte programma's van de Hollandsche Maatschappij zijn overgenomen. De namen van de ontwerpers en juryleden zijn, waar mogelijk, vermeld. Het aantal ontvangen antwoorden per vraag is eveneens in de inventaris opgenomen, terwijl de schrijvers van die antwoorden, voor zover hun namen nog te achterhalen waren, ook worden genoemd. Aan deze gegevens ligt een uitgebreid onderzoek in het archief en in de notulenboeken van de Maatschappij ten grondslag. Biografische gegevens over de ontwerpers van de prijsvragen en juryleden (veelal de secretarissen van de Maatschappij en vooraanstaande hoogleraren-leden van het genootschap) en de opstellers van de antwoorden (doorgaans Nederlandse en buitenlandse geleerden) ontbreken: de Bruijn verwijst hiervoor naar Bierens de Haan (1952) en de biografische woordenboeken.

In de inventaris wordt tevens het al of niet aanwezig zijn van de antwoorden en juryrapporten vermeld, terwijl de plaats van publicatie van de bekroonde antwoorden eveneens wordt aangegeven. Sommige prijsvragen zijn door de auteur van korte opmerkingen voorzien, vaak van inventaris-technische aard. De plaats van het probleem, dat

in de prijsvragen aan de orde werd gesteld, binnen de toenmalige kennis over het onderwerp, de kwaliteit en het eventuele belang van de antwoorden en de deskundigheid van de juryleden, worden in het algemeen niet door de schrijver-samensteller besproken. In zijn inleiding stelt de Bruijn dat hiervoor, gezien het brede scala van onderwerpen dat in de prijsvragen aan de orde komt, een team van medewerkers, afkomstig uit vrijwel alle disciplines, nodig zou zijn geweest. Een dergelijk commentaar blijft dus een belangrijk onderwerp voor toekomstige studies, die zich, nu het materiaal van de Hollandsche Maatschappij zo gedetailleerd ontsloten is, evenwel niet alleen tot dit genootschap zullen moeten beperken. De prijsvragen van de talrijke andere wetenschappelijke genootschappen van Nederland (bijvoorbeeld het *Bataafsch Genootschap der Proefondervindelijke Wijsbegeerte* te Rotterdam, het *Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen* te Middelburg en het *Provinciaal Utrechtsch Genootschap voor Kunsten en Wetenschap*) zullen tevens bij een dergelijke studie betrokken moeten worden.

De onderwerpen van de prijsvragen onder het secretariaat van Van der Aa (1753 - 1794) besloegen een breed gebied: opvoedkunde, zedekunde, godsdienst, wijsbegeerte, letterkunde, geschiedenis, medicijnen en natuurwetenschappen. Onder het secretariaat van zijn opvolger, Van Marum, kregen de natuurwetenschappelijke vragen sterkere nadruk. Vanaf 1861 tot 1917 werden, op een enkele historische vraag na, enkel nog vragen over natuurwetenschappeijke onderwerpen gesteld. De kortere, concretere, slechts door specialisten te beantwoorden vragen overheersen deze laatste periode.

Het instituut van de prijsvragen kende haar grootste bloei in het eerste deel van de 19e eeuw, onder de secretarissen Van Marum en Van Breda (1838 - 1864). Veel vragen waren gebaseerd op resultaten van buitenlands onderzoek, terwijl ook veel antwoorden uit het buitenland afkomstig waren (onder andere een *niet* bekroond antwoord op vraag 321 van de bekende Duitse scheikundige J. Liebig). Onder het secretariaat van Vom Baumhauer (1865 - 1884) nam de belangstelling voor de beantwoording van de prijsvragen af, de Maatschappij richtte zich bovendien steeds sterker op andere gebieden. Buys Ballot's in 1858 gestelde vraag "of de prijsvragen nog wel in den geest van den tegenwoordigen tijd vallen?", en diens negatieve antwoord met verklaring: "Men wil zich niet door een ander laten brengen tot een onderzoek, waarmee men niet bezig is" (Singels, 1923: 154), wijst reeds op de kentering in het prijsvragen-instituut.

Naast de inventaris bevat het boek van de Bruijn een inleiding, waarin de hierboven sumier geschetste ontwikkeling van de prijsvragen in de periode 1753 - 1917 uitgebreider wordt toegelicht. De *Inventaris* is smaakvol uitgegeven, met 25 platen verlucht en voorzien van een persoons- en zakenregister, die door hun buitengewone gedetailleerdheid en precisie de eigenlijke inventaris eenvoudig toegankelijk maken. De 20 hoofdcategorieën, waarin de samensteller de prijsvragen onderbrengt, zijn in het zakenregister ondergebracht. Dat de *Inventaris* geheel in het Nederlands geschreven is, is gezien het internationale karakter van de prijsvragen bevreemdend.

Een korte Engelse introductie en toelichting voor het gebruik van de registers, hadden samen met korte Engelse typeringen van de prijsvragen, de *Inventaris* beter toegankelijk voor buitenlandse onderzoekers gemaakt.

Literatuur:

Bierens de Haan, J.A. *De Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen 1752 - 1952*. Haarlem, 1952. Hoofdstuk IV.
Forbes, R.J. (ed.). *Martinus van Marum, life and work*. Volume III. Haarlem, 1971. Hoofdstukken IV, V, VI, VII en X.
Singels, N.J. *Uit de Geschiedenis van het P.U.G. (Provinciaal Utrechtsch Genootschap)*. Utrecht, 1923. Hoofdstuk VIII.

Alexis Raat

Varia

Toneelmuseum ontvangt Werkgroep 19e eeuw

Op donderdagavond 28 april was de Werkgroep 19e eeuw te gast in het *Toneelmuseum*. Reden: een bezoek aan de interessante tentoonstelling *De 19e eeuw: theater in Nederland*, waarover reeds in het eerste nummer van dit blad geschreven is.

Na de begroeting door de directeur van het Museum, de heer Alexander, gaf de Utrechtse hoogleraar in de theaterwetenschap dr. H.H.J. de Leeuwe (die ook de tentoonstellingscatalogus inleidde) een kort overzicht van het 19e-eeuwse Nederlandse toneel, ook in Europees verband.

De vele aanwezige werkgroepleden kregen vervolgens een rondleiding over de tentoonstelling. Weer verzameld in de fraaie "witte zaal" kwamen de vragen los; er ontstond een geanimeerde discussie met de samenstellers van de tentoonstelling (conservator P.W. Blom en de bekende theaterhistoricus Ben Albach).

Deze eerste bijeenkomst van de Werkgroep 19e eeuw was zeker een succes.

Bestuur en redactie danken het Toneelmuseum nogmaals hartelijk voor de genoten gastvrijheid.

M.K.